

อิทธิพลของรายการที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงภาษี : บทบาทกำกับของคุณภาพการสอบบัญชีในบริษัทจดทะเบียนไทย

ดร.จิรารัช พิพัฒน์นราพงศ์

อาจารย์ประจำกลุ่มวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

เยาวรักษ์ สุขวิมลย์

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยรังสิต

(ผู้ประสานงานหลัก)

สุวรินทร์ ไม้สุวรรณกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำกลุ่มวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ

คณะบัญชี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ : 26 สิงหาคม 2567

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ : 7 ตุลาคม 2567

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 5 พฤศจิกายน 2567

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี และอิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลงบการเงิน ปี พ.ศ. 2561-2565 จำนวน 726 ชุด ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้วัดรายการที่เกี่ยวข้องกันตามประเภทของธุรกรรมสี่ประเภท ได้แก่ รายการขายและการบริการที่เกี่ยวข้องกัน รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน และรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน สำหรับการหลีกเลี่ยงภาษีวัดค่าโดยความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี และอัตราภาษีที่แท้จริง จากการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณพบว่า บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยอาจมีการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านรายการขายและการบริการที่เกี่ยวข้องกัน แต่ไม่พบการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านรายการที่เกี่ยวข้องกันประเภทอื่น นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า คุณภาพการสอบบัญชี ซึ่งวัดค่าโดยการใช้บริการสอบบัญชีกับสำนักงานสอบบัญชีที่เป็น BIG 4 สามารถลดระดับการหลีกเลี่ยงภาษีที่ซับซ้อนผ่านรายการที่เกี่ยวข้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การหลีกเลี่ยงภาษี ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี อัตราภาษีที่แท้จริง รายการที่เกี่ยวข้องกัน คุณภาพการสอบบัญชี

The Influence of Related Party Transactions on Tax Avoidance: The Moderating Role of Audit Quality in Thai Listed Companies

Dr.Jirarat Pipatnarapong

*Lecturer in Department of Information Technology,
School of Accountancy, University of the Thai Chamber of Commerce*

Received: August 26, 2024

Revised: October 7, 2024

Accepted: November 5, 2024

Yaowarak Sukwiboon

*Associate Professor in Department of Accounting,
Faculty of Accountancy, Rangsit University
(Corresponding Author)*

Suvarin Maisuvannakul

*Assistant Professor in Department of Information Technology,
School of Accountancy, University of the Thai Chamber of Commerce*

ABSTRACT

This study aimed to examine the relationship between related party transactions and tax avoidance and the influence of audit quality on the relationship between related party transactions and tax avoidance of listed companies in the Stock Exchange of Thailand. The study has been analyzed through multiple regression by using 726 observations from 2018 to 2022. By measuring related party transactions by four types of transactions including related party transaction of sales and service revenue, related party transaction of expenses, related party transaction of assets, and related party transaction of liabilities and measuring tax avoidance by book-tax differences and the effective tax rate, the results show that listed companies in the Stock Exchange of Thailand may avoid taxes only through related party transaction of sales and service revenue, but not through other types of related party transactions. In addition, the study finds that audit quality, as measured by using audit services from BIG 4 audit firms, can effectively reduce the level of complex tax avoidance through related party transactions.

Keywords: Tax Avoidance, Book-Tax Differences, Effective Tax Rate, Related Party Transactions, Audit Quality

บทนำ

ในโลกของการทำธุรกิจนั้น การเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่ทุกกิจการในทุกอุตสาหกรรมต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมของกลุ่มผู้บริโภค การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี หรือแม้แต่คู่แข่งในตลาดที่สามารถทดแทนความต้องการของผู้บริโภคได้ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทำให้กิจการต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาเพื่อความอยู่รอด ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การปรับตัวรูปแบบหนึ่งที่มีความนิยมจากทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วยก็คือ การควบรวมกิจการ (Mergers and Acquisitions) เพื่อเพิ่มศักยภาพของบริษัท อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินธุรกิจไม่ว่าจะในรูปแบบใด บริษัทมีเป้าหมายหลักในการดำเนินธุรกิจคือการเพิ่มผลกำไรหลังหักภาษีให้สูงสุด ด้วยเหตุนี้บริษัทที่ดำเนินงานอยู่ในกลุ่มธุรกิจผ่านการควบรวมกิจการจึงมีแรงจูงใจที่จะลดภาระภาษีให้เหลือน้อยที่สุดในระดับกลุ่มธุรกิจ โดยการโอนรายได้ผ่านธุรกรรมระหว่างกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party Transactions: RPTs) (Choi et al., 2011; Lee & Yoon 2012) เช่น ธุรกรรมระหว่างบริษัทแม่และบริษัทย่อย หรือระหว่างบริษัทในเครือภายใต้บริษัทในเครือเดียวกัน ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่บริษัทที่ดำเนินงานอยู่ในกลุ่มธุรกิจจะปรับเงื่อนไขและจำนวนธุรกรรมให้เอื้ออำนวยต่อวัตถุประสงค์ด้านภาษี และการตัดสินใจดังกล่าวจะทำให้ไปในทิศทางที่จะลดภาษีในระดับกลุ่มธุรกิจ ตัวอย่างเช่น บริษัทแม่อาจเรียกเก็บราคาสินค้าหรือบริการที่ขายให้กับบริษัทย่อยในอัตราที่สูงเกินจริง ส่งผลให้รายได้ที่ต้องเสียภาษีของบริษัทย่อยลดลง การปฏิบัติดังกล่าวสามารถลดภาระภาษีโดยรวมของกลุ่มบริษัทได้อย่างมาก ซึ่งแม้จะถูกกฎหมาย แต่ก็มักก่อให้เกิดข้อกังวลด้านจริยธรรม (Hanlon & Heitzman, 2010) สอดคล้องกับ Wu (2022) ซึ่งได้ระบุว่า ธุรกรรมเหล่านี้มักถูกตรวจสอบเนื่องจากอาจเป็นธุรกรรมที่ถูกจัดการ เพื่อวัตถุประสงค์ในการหลีกเลี่ยงภาษีแม้จะเป็นธุรกรรมระหว่างกิจการที่เกี่ยวข้องกันที่เกิดขึ้นในประเทศเดียวกันก็ตาม ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ และหนึ่งในผลกระทบสำคัญคือการทำให้รัฐบาลมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีน้อยลง ส่งผลให้ไม่สามารถจัดสรรงบประมาณ เพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะได้อย่างเพียงพอ (Cobham & Janský, 2018) การลดลงของฐานภาษีนี้อาจทำให้เกิดการขาดดุลงบประมาณ และทำให้รัฐต้องพึ่งพาแหล่งรายได้อื่น เช่น การกู้ยืมจากต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในระยะยาว (Crivelli et al., 2016) นอกจากนี้ การหลีกเลี่ยงภาษียังส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน เนื่องจากการบริหารจัดการภาษีที่ไม่โปร่งใสของบริษัทสามารถทำลายความน่าเชื่อถือของตลาดการเงินได้ เมื่อนักลงทุนมีความเชื่อว่า ระบบภาษีและการตรวจสอบทางการเงินไม่มีความโปร่งใส อาจทำให้เกิดการถอนการลงทุนหรือการย้ายเงินทุนไปยังตลาดที่มีความมั่นคงมากกว่า (Hanlon & Heitzman, 2010) การขาดความเชื่อมั่นของนักลงทุนเช่นนี้อาจส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจชะงักงัน และส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสามารถของประเทศในการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ

พฤติกรรมองค์กรที่กล่าวข้างต้นทำให้ความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีเป็นประเด็นที่น่าสนใจในงานวิจัยทางการเงินและการบัญชี โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทยที่ยังมีงานวิจัยในเรื่องนี้อย่างจำกัด เนื่องจาก RPTs เป็นการทำธุรกรรมที่มีแนวโน้มเพื่อเปลี่ยนแปลงและบิดเบือนรายได้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับการหลีกเลี่ยงภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรที่มีโครงสร้างซับซ้อน และใช้ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรมในการอธิบายแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่ไม่โปร่งใสของ RPTs อาจทำให้หน่วยงานกำกับดูแลและผู้ตรวจสอบบัญชีประเมินความถูกต้องและการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีได้ยาก (Lopez-Gonzalez, 2021) ด้วยเหตุผลดังกล่าว คุณภาพการตรวจสอบจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในการตรวจสอบเพื่อให้การรับรองว่า RPTs เป็นไปตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน

ซึ่งสามารถลดโอกาสในการหลีกเลี่ยงภาษีได้อย่างมาก (Chen et al., 2020) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบว่า บริษัทหลีกเลี่ยงภาษีด้วยการทำ RPTs หรือไม่ และเพื่อศึกษาบทบาทของคุณภาพการสอบบัญชีว่า สามารถลดระดับการหลีกเลี่ยงภาษีผ่าน RPTs ได้หรือไม่ โดยคณะผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) เพื่อทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี รวมถึงบทบาทของคุณภาพการสอบบัญชีที่ทำหน้าที่เป็นตัวแปรกำกับ ผลการวิจัยพบว่า ในบรรดารางรายการที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมด มีเพียงรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษี ในขณะที่คุณภาพการสอบบัญชีที่วัดค่าโดยผู้สอบบัญชีจากบริษัท BIG4 มีบทบาทสำคัญในการลดการใช้รายการที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อการหลีกเลี่ยงภาษีอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นประโยชน์ในเชิงแนวคิดและทฤษฎีที่จะเพิ่มคุณค่าต่อวรรณกรรม เนื่องจากงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีส่วนใหญ่มีการศึกษาในบริบทระดับสากล การนำบริบทของประเทศไทยมาประยุกต์ใช้จึงเป็นการเติมเต็มให้แก่วรรณกรรมเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษีที่เกิดจากรายการที่เกี่ยวข้องกันในประเทศกำลังพัฒนา รวมถึงการใช้ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรมในการอธิบายพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านรายการที่เกี่ยวข้องกันและคุณภาพการสอบบัญชีในบริบทของประเทศไทย จะช่วยเพิ่มความเข้าใจถึงแรงจูงใจของพฤติกรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นการขยายกรอบแนวคิดทฤษฎีไปยังบริบทที่ไม่เคยถูกศึกษามาก่อนในประเทศไทย นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังเป็นประโยชน์เชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในทางปฏิบัติ หรือการพัฒนาวิชาการในอนาคต โดยผลการวิจัยช่วยเน้นย้ำถึงความจำเป็นในการมีข้อกำหนดการเปิดเผยข้อมูลที่เข้มงวดยิ่งขึ้นและกลไกการบังคับใช้ข้อกำหนดดังกล่าวเพื่อให้แน่ใจว่า RPTs ดำเนินการอย่างโปร่งใสและไม่นำไปสู่การกัดกร่อนฐานภาษีของบริษัทใดบริษัทหนึ่ง สุดท้าย การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีสามารถให้ข้อมูลแก่ผู้กำหนดนโยบายและหน่วยงานกำกับดูแลในการออกแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการจัดเก็บภาษีอย่างยุติธรรมและลดความเสี่ยงของการหลีกเลี่ยงภาษีในตลาดทุนไทย เนื่องจาก RPTs อาจถูกนำไปใช้ในลักษณะที่ส่งผลกระทบต่อรายได้ภาษีและความโปร่งใสขององค์กร จึงมีความจำเป็นอย่างชัดเจนที่จะต้องมีการวิจัยอย่างครอบคลุม เพื่อตรวจสอบปัญหาเหล่านี้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี

บททวนวรรณกรรม

ทฤษฎีต้นทุนการทำธุรกรรม (Transaction Cost Theory - TCT)

ทฤษฎี TCT อธิบายถึงการตัดสินใจขององค์กรในการเลือกดำเนินการทางเศรษฐกิจภายในองค์กรเองหรือกับบุคคลภายนอก โดยมุ่งเน้นที่การลดต้นทุนการทำธุรกรรมที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอน ความซับซ้อน หรือข้อจำกัดทางสัญญา (Williamson, 1979) องค์กรมักจะประเมินต้นทุนในการทำธุรกรรม รวมถึงค่าใช้จ่ายในการเจรจา การควบคุม และการป้องกันความเสี่ยง เพื่อให้สามารถเลือกวิธีที่คุ้มค่าที่สุดในการทำธุรกรรม (Coase, 1937) ในแง่ของการหลีกเลี่ยง

ภาษี ทฤษฎี TCT สามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายแรงจูงใจของบริษัทในการทำ RPTs บริษัทอาจเลือกทำธุรกรรมภายในกลุ่มหรือกับบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกัน เพื่อหลีกเลี่ยงต้นทุนภาษีและความเสี่ยงจากการถูกตรวจสอบภาษีจากหน่วยงานรัฐ (Richardson et al., 2013) การทำ RPTs ช่วยให้บริษัทสามารถปรับเปลี่ยนการโอนผลกำไรไปยังประเทศหรือหน่วยงานที่มีอัตราภาษีต่ำกว่าได้ ทำให้ลดภาระภาษีลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Choi et al., 2011) การทำรายการที่เกี่ยวข้องกันยังช่วยลดต้นทุนการทำธุรกรรมในด้านการเจรจาต่อรองกับบุคคลภายนอก เนื่องจากการทำธุรกรรมระหว่างบริษัทในกลุ่มเดียวกันมีการควบคุมโดยหน่วยงานภายในองค์กร ทำให้ต้นทุนการประเมินความเสี่ยงและการตรวจสอบน้อยลง (Chen et al., 2010) อย่างไรก็ตาม การใช้กลยุทธ์ดังกล่าวอาจส่งผลให้บริษัทเผชิญกับความเสี่ยงทางกฎหมายและการตรวจสอบจากหน่วยงานภาษี ในกรณีที่ตรวจพบพฤติกรรมหลีกเลี่ยงภาษีผ่าน RPTs (Kim & Im, 2017) ดังนั้นการสอบบัญชีที่มีคุณภาพ (Audit Quality) อาจช่วยลดผลกระทบของการหลีกเลี่ยงภาษีผ่าน RPTs โดยบริษัทที่ใช้ผู้สอบบัญชีจากบริษัท Big 4 มักมีมาตรฐานการตรวจสอบที่เข้มงวดและมีความสามารถในการตรวจจับการทำรายการที่ผิดกฎหมายมากกว่าผู้สอบบัญชีจากบริษัทขนาดเล็ก (Hanlon et al., 2012) รวมถึงการมีผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพอาจส่งผลให้บริษัทต้องทบทวนและลดความเสี่ยงในการทำ RPTs เพื่อลดภาระภาษีด้วยวิธีที่ผิดกฎหมาย

การหลีกเลี่ยงภาษี (Tax Avoidance)

การหลีกเลี่ยงภาษีเป็นกลยุทธ์ที่บริษัทใช้ในการลดภาระภาษี โดยการใช้ประโยชน์จากช่องโหว่หรือความซับซ้อนของกฎหมายภาษี แม้ว่าการหลีกเลี่ยงภาษีจะไม่ผิดกฎหมาย แต่การปฏิบัตินี้มีกฎวิพากษ์วิจารณ์ เนื่องจากผลกระทบต่อการจัดกร่อนฐานภาษีของภาครัฐและความยุติธรรมทางสังคม งานวิจัยของ Hanlon & Heitzman (2010) ได้สรุปภาพรวมของการวิจัยเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษี โดยเน้นว่า การหลีกเลี่ยงภาษีสามารถถูกมองได้จากหลายมิติ การศึกษาระยะเริ่มแรกเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษี นักวิจัยมุ่งเน้นที่แรงจูงใจเบื้องหลังกลยุทธ์ภาษีของนิติบุคคลเป็นหลักและผลกระทบต่อมูลค่าของบริษัท Scholes & Wolfson (1992) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า การวางแผนภาษีสามารถเพิ่มมูลค่าของบริษัทได้โดยการเพิ่มผลตอบแทนหลังหักภาษีให้สูงสุด มุมมองนี้วางรากฐานสำหรับการทำความเข้าใจการหลีกเลี่ยงภาษีในฐานะพฤติกรรมขององค์กรที่มีเหตุผล ซึ่งมุ่งเป้าไปที่การเพิ่มความมั่งคั่งของผู้ถือหุ้นให้สูงสุด การศึกษาในเวลาต่อมาได้ขยายขอบเขตโดยการตรวจสอบกลวิธีเฉพาะที่บริษัทใช้ เช่น การกำหนดราคาโอนและการใช้เขตปลอดภาษีเพื่อลดภาระภาษี (Desai & Dharmapala, 2006) จากนั้นความสนใจก็เปลี่ยนไปที่ความเกี่ยวข้องระหว่างการจัดการกำไร (Earnings Management) และการหลีกเลี่ยงภาษี เช่น การวิจัยของ Frank et al. (2009) ที่แสดงให้เห็นว่า บริษัทที่มีแรงจูงใจสูงในการจัดการกำไรมักจะมีระดับการหลีกเลี่ยงภาษีสูงกว่าบริษัททั่วไป และบริษัทส่วนใหญ่ที่มีการจัดการกำไรก็จะมีภาระหลีกเลี่ยงภาษีในเวลาเดียวกัน โดยใช้ความยืดหยุ่นในการปฏิบัติตามมาตรฐานการรายงานทางการเงิน เพื่อให้ผลลัพธ์เป็นการลดภาระภาษี ในขณะที่เดียวกันกับบรรลู่วัตถุประสงค์ในการรายงานทางการเงิน โดยสามารถแสดงผลกำไรที่สูงในงบการเงิน กลยุทธ์คู่ขนานเช่นนี้ทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความถูกต้องของการรายงานทางการเงินและสถานภาพทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของบริษัท นอกจากนี้ การหลีกเลี่ยงภาษียังถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการกระทำที่เอื้อให้กับผู้มีอำนาจและทรัพยากรในการหาช่องโหว่ในกฎหมายเพื่อประโยชน์ของตนเอง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมทางสังคม รวมไปถึงการปฏิบัติที่อาจเป็นการฝ่าฝืนจริยธรรมทางธุรกิจ

แม้ว่าการหลีกเลี่ยงภาษีสามารถนำไปสู่การลดต้นทุนภาษีและเพิ่มผลตอบแทนต่อผู้ถือหุ้น แต่บริษัทที่หลีกเลี่ยงภาษีอาจเผชิญกับความเสียหายที่สูงขึ้นจากการถูกตรวจสอบจากหน่วยงานภาครัฐและการถูกวิพากษ์วิจารณ์จากสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถในการทำธุรกิจในระยะยาว นอกจากนี้ ผลกระทบทางสังคมของการหลีกเลี่ยงภาษีอาจทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม และลดความเชื่อมั่นในระบบการจัดเก็บภาษี จึงทำให้เกิดคำถามในเชิงจริยธรรมว่า บริษัทควรปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้นหรือควรพิจารณาจริยธรรมที่สูงกว่ากฎหมายในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งในประเด็นนี้ Preuss (2010) ชี้ให้เห็นว่า บริษัทที่ดำเนินการหลีกเลี่ยงภาษีอาจละเมิดจริยธรรมของความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) แม้ว่าการหลีกเลี่ยงภาษีจะเป็นไปตามกฎหมาย แต่ก็สามารถทำให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์ของบริษัทในสายตาของสาธารณชนได้ การหลีกเลี่ยงภาษีมีผลกระทบต่อสังคมในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการจัดสรรทรัพยากรสาธารณะและการลดความเหลื่อมล้ำ โดย Slemrod (2004) ได้อธิบายว่า การหลีกเลี่ยงภาษีทำให้รัฐสูญเสียรายได้ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสาธารณูปโภคและบริการสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว และ Christensen & Murphy (2004) เสริมว่า การหลีกเลี่ยงภาษีที่แพร่หลายสามารถทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่มากขึ้น เนื่องจากผู้ที่สามารถหลีกเลี่ยงภาษีได้มักเป็นผู้ที่มีรายได้สูงและมีความสามารถในการจ่ายที่ปรึกษาภาษีเพื่อลดภาระภาษีของตนเอง นอกจากนี้ Kim & Im (2017) ได้ศึกษาผลกระทบของการหลีกเลี่ยงภาษีที่มีต่อการกระจายรายได้ในสังคม โดยพบว่า การหลีกเลี่ยงภาษีมีส่วนทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้สูงขึ้นและสร้างภาระต่อผู้เสียภาษียรายอื่น ๆ ซึ่งต้องชำระภาษีในอัตราที่สูงขึ้นเพื่อชดเชยรายได้ที่สูญเสียไป

สำหรับบริบทของประเทศไทย งานวิจัยในอดีตได้มีการระบุหลายปัจจัยที่มีผลต่อการหลีกเลี่ยงภาษี เช่น Yenbutra (2014) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการหลีกเลี่ยงภาษีในภาคธุรกิจพบว่า บริษัทที่มีขนาดใหญ่และมีความซับซ้อนในโครงสร้างองค์กรมีแนวโน้มที่จะใช้กลยุทธ์การหลีกเลี่ยงภาษีมากขึ้น Namsaeng (2017) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์การหลีกเลี่ยงภาษีในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยพบว่า บริษัทที่มีการลงทุนข้ามชาติมีแนวโน้มที่จะใช้วิธีการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านการย้ายกำไรระหว่างประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำ Phongpaiboon (2020) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมายภาษีและผลกระทบต่อพฤติกรรมการปฏิบัติตามกฎหมายภาษีของบริษัทในประเทศไทย โดยพบว่า การปฏิรูปกฎหมายภาษีที่ทันสมัยสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบและลดการหลีกเลี่ยงภาษีได้ นอกจากนี้ งานวิจัยในช่วงหลังยังได้มุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงภาษีในกลุ่ม SMEs ซึ่งเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจไทย เช่น Chaiyasit (2018) ได้ศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงภาษีในกลุ่ม SMEs ในภาคการผลิตพบว่า การขาดความรู้ทางภาษีและการมองหาช่องทางในการลดต้นทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจหลีกเลี่ยงภาษี แม้ว่าจะมีงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษีในประเทศไทย แต่ยังคงมีช่องว่างสำคัญที่ควรให้ความสนใจในการศึกษาเพิ่มเติม ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงสนใจศึกษาการหลีกเลี่ยงภาษีในบริบท RPTs ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สามารถใช้เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีได้

การทำธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party Transactions: RPTs)

รายการที่เกี่ยวข้องกัน (RPTs) หมายถึงการทำธุรกรรมทางการเงินหรือการดำเนินการที่เกิดขึ้นระหว่างบริษัทกับหน่วยงานหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์พิเศษต่อกัน เช่น บริษัทในกลุ่มเดียวกัน ผู้บริหารระดับสูง หรือผู้ถือหุ้นรายใหญ่ (Gordon et al., 2007) การทำธุรกรรมเหล่านี้อาจมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน หรือเพื่อการจัดการกำไร ซึ่งอาจนำไปสู่การหลีกเลี่ยงภาษีในบางกรณี (Chen et al., 2011) การทำธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการทางการเงินและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ของบริษัท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อบริษัทใช้โครงสร้างความเป็นเจ้าของที่ซับซ้อน เพื่อบดบังธรรมชาติที่แท้จริงของธุรกรรมเหล่านี้ (Harris & MacDougall, 2019) ธุรกรรมเหล่านี้อาจรวมถึงการขายสินค้าและบริการ การโอนทรัพย์สิน การให้สินเชื่อ และการจัดสรรค่าใช้จ่ายระหว่างนิติบุคคลที่เกี่ยวข้อง สำหรับประเทศไทย พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 ได้ระบุว่ารายการที่เกี่ยวข้องกันไว้ หมายถึง การทำรายการระหว่างบริษัทจดทะเบียนหรือบริษัทย่อยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกันของบริษัทจดทะเบียน โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน หมายถึง บุคคลที่อาจทำให้กรรมการหรือผู้บริหารของบริษัทจดทะเบียนมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินงานและคำนึงถึงประโยชน์ของบุคคลนั้น หรือประโยชน์สูงสุดของบริษัทเป็นสำคัญ

ทิศทางการวิจัยเกี่ยวกับ RPTs ในอดีตเน้นไปที่การศึกษาถึงบทบาทและผลกระทบของ RPTs ต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยการวิจัยในช่วงแรกได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ผลกระทบของ RPTs ต่อความโปร่งใสและไม่นำเชื่อถือของข้อมูลทางการเงิน โดยพบว่า RPTs อาจเป็นเครื่องมือที่บริษัทใช้ในการบิดเบือนข้อมูลทางการเงิน เพื่อเพิ่มหรือปกปิดผลกำไร (Cheung et al., 2006) และมีงานวิจัยบางส่วนชี้ให้เห็นถึงบทบาทของ RPTs ในการบริหารความเสี่ยงทางการเงินและการปรับโครงสร้างองค์กร เช่น การใช้ RPTs ในการโอนย้ายสินทรัพย์ระหว่างบริษัทในเครือ เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางการเงินที่อาจเกิดขึ้น (Ryngaert & Thomas, 2012) นอกจากนี้ งานวิจัยอีกส่วนหนึ่งได้มีการสำรวจถึงผลกระทบของ RPTs ต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ถือหุ้นและผู้บริหาร โดยพบว่า การที่ผู้ถือหุ้นรายใหญ่มีอำนาจเหนือการตัดสินใจในการทำธุรกรรม RPTs อาจนำไปสู่การใช้ RPTs เพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของผู้ถือหุ้นรายใหญ่ แทนที่จะเป็นประโยชน์สูงสุดขององค์กรและผู้ถือหุ้นรายย่อย (Peng et al., 2011) สำหรับประเทศไทย งานวิจัยเกี่ยวกับ RPTs เน้นไปที่การสำรวจผลกระทบของธุรกรรมเหล่านี้ต่อการกำกับดูแลกิจการ คุณภาพของการรายงานทางการเงิน และผลการดำเนินงานของบริษัทเป็นหลัก การศึกษาระบุว่า ธุรกรรม RPTs แพร่หลายในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความขัดแย้งทางผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นและความเสี่ยงในการดักตวงผลประโยชน์โดยผู้ถือหุ้นที่มีอำนาจควบคุม (Pojanakit & Suppasri, 2014) โดยบริษัทที่มีกลไกการกำกับดูแลกิจการที่อ่อนแอ มักจะมีส่วนร่วมในธุรกรรม RPTs เพื่อนำเอาทรัพยากรออกจากบริษัท เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้แก่ผู้ถือหุ้นที่มีอำนาจควบคุม แต่ผู้ถือหุ้นรายย่อยกลับกลายเป็นผู้ที่ต้องเสียผลประโยชน์ (Intakhan & Ussahawanitchakit, 2010) นอกจากนี้ การศึกษาายังเน้นย้ำถึงบทบาทของธุรกรรม RPTs ในแนวทางการจัดการกำไร ซึ่ง Tongkong (2012) พบว่า บริษัทต่างๆ อาจใช้ธุรกรรม RPTs เป็นเครื่องมือในการจัดการกำไร ส่งผลให้คุณภาพของการรายงานทางการเงินลดลง การดำเนินการดังกล่าวอาจส่งผลเสียต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนและประสิทธิภาพของตลาดโดยรวม จากการทบทวนงานวิจัยในอดีตจะเห็นได้ว่า ยังขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษี

ความจำเป็นในการทำวิจัยเกี่ยวกับธุรกรรมระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีในบริบทของตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) เกิดจากสภาพแวดล้อมขององค์กรและภูมิทัศน์ด้านกฎระเบียบที่มีลักษณะเฉพาะในประเทศไทย บริษัทจดทะเบียนของประเทศไทยมักทำธุรกรรมระหว่างบริษัทที่อยู่ภายใต้การควบคุมของนิติบุคคลหรือบุคคลเดียวกัน ซึ่งมักทำให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับความโปร่งใส ความยุติธรรม และการกำกับดูแลกิจการ (Pojanakit & Suppasri, 2014) ธุรกรรมเหล่านี้สามารถใช้ในเชิงกลยุทธ์เพื่อลดภาระภาษี และการให้ผู้ถือหุ้นรายใหญ่มีอิทธิพลอย่างมากต่อฝ่ายบริหาร อาจนำไปสู่การใช้ RPTs เป็นเครื่องมือในการโอนรายได้และการหลีกเลี่ยงภาษี ทำให้ผู้ถือหุ้นรายย่อยและตลาดโดยรวมเสียเปรียบ (Intakhan & Ussahawanitchakit, 2010)

การหลีกเลี่ยงภาษีผ่านการทำธุรกรรมกับกิจการที่เกี่ยวข้องกัน

วรรณกรรมเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษีได้มีการพัฒนาไปตามกาลเวลา โดยเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นกลยุทธ์ภาษีแบบกว้างไปสู่กลไกที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น รวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างการทำธุรกรรม RPTs การหลีกเลี่ยงภาษีด้วย ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา RPTs ได้กลายเป็นประเด็นสำคัญในการศึกษาด้านการหลีกเลี่ยงภาษี เนื่องจาก RPTs เป็นธุรกรรมระหว่างนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้การควบคุมร่วมกัน เช่น ระหว่างบริษัทแม่กับบริษัทย่อย และธุรกรรมเหล่านี้สามารถใช้เพื่อโอนกำไรภายในกลุ่มบริษัท จึงช่วยลดภาระภาษีโดยรวมของกลุ่มได้ ทั้งนี้ เนื่องจาก RPTs มีกลไกที่ยืดหยุ่นสำหรับการย้ายรายได้และความยืดหยุ่นนี้สามารถใช้ประโยชน์ เพื่อจัดการรายได้ที่ต้องเสียภาษีได้นั่นเอง เช่น บริษัทแม่ขายสินค้าหรือบริการให้กับบริษัทย่อยในราคาที่สูงเกินจริง ส่งผลให้กำไรถูกโอนไปยังบริษัทแม่และลดรายได้ที่ต้องเสียภาษีในบริษัทย่อย (Chen et al., 2020) แม้การศึกษาในความสัมพันธ์นี้มักจะมุ่งเน้นไปที่การจัดการรายได้ เพื่อลดภาระภาษีภายในกลุ่มของบริษัทข้ามชาติ แต่บริษัทที่อยู่ในประเทศเดียวกันก็สามารถใช้ราคาโอนภายในประเทศ เพื่อวัตถุประสงค์ในการหลีกเลี่ยงภาษีได้เช่นกัน โดยดำเนินการผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การกำหนดราคาโอนภายในประเทศ การถ่ายโอนกำไร การใช้ค่าใช้จ่ายและต้นทุนในการลดภาษี รวมถึงการควบรวมกิจการภายในประเทศ โดยมีงานวิจัยในอดีตจำนวนมากยืนยันพฤติกรรมเช่นนี้ เช่น งานวิจัยของ Chen & Liu (2021) พบว่า บริษัทในประเทศจีนที่มีโครงสร้างกิจการที่เกี่ยวข้องกัน มักใช้การกำหนดราคาโอนเพื่อเปลี่ยนกำไรระหว่างบริษัทต่าง ๆ ภายในประเทศเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี โดยเฉพาะในกรณีที่บริษัทในเครือแห่งนั้นมีผลขาดทุนสะสมที่สามารถนำมาหักลดภาษีได้ Kim & Park (2022) ได้ทำการศึกษาบริษัทในประเทศเกาหลีใต้พบว่า บริษัทที่มีกิจการที่เกี่ยวข้องกันใช้วิธีการถ่ายโอนกำไรผ่านการให้กู้ยืมเงินหรือการขายสินทรัพย์ระหว่างกัน ในราคาที่ไม่สอดคล้องกับราคาตลาด เพื่อปรับเปลี่ยนกำไรและลดภาระภาษีโดยรวม Smith & Johnson (2023) ได้ทำการศึกษาบริษัทในประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่า บริษัทใช้วิธีการจ่ายค่าบริการหรือค่าลิขสิทธิ์ให้กับบริษัทในเครือเพื่อเพิ่มค่าใช้จ่าย ซึ่งช่วยลดกำไรสุทธิและลดภาระภาษีในที่สุด รวมถึง Wang & Zhao (2022) ซึ่งได้ศึกษากรณีการควบรวมกิจการในประเทศจีนพบว่า บริษัทที่มีการควบรวมมักใช้ RPTs ในการปรับโครงสร้างองค์กรก่อนการควบรวม เพื่อหลีกเลี่ยงการชำระภาษีจากกำไรที่เกิดขึ้นจากการควบรวม

การวัดค่า RPTs เป็นสิ่งสำคัญในการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบของธุรกรรมเหล่านี้ต่อการดำเนินงานและความโปร่งใสของบริษัท ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มีการวัดค่า RPTs ด้วยวิธีที่หลากหลาย เพื่อสะท้อนลักษณะและขนาดของธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกัน เช่น สัดส่วนของ RPTs ต่อสินทรัพย์รวม (Cheung et al., 2006) มูลค่ารวมของ RPTs (Gordon et al., 2007) และการจำแนกประเภทของ RPTs (Jian & Wong, 2010) เป็นต้น และการวิจัยครั้งนี้ต้องการ

วิเคราะห์ผลกระทบเฉพาะของแต่ละประเภทของ RPTs จึงเลือกใช้การวัดค่า RPTs ผ่านรายการที่เกี่ยวข้องกัน 4 ประเภท Utama (2015) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การขายและบริการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party Transactions of Sales and Service revenues: RPTS) เป็นธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขายสินค้าและการให้บริการที่เกิดขึ้นระหว่างบริษัทกับหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกัน การทำธุรกรรมเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัทได้หลายประการ เช่น การตั้งราคาสินค้าหรือบริการให้ต่ำกว่าตลาดเพื่อเพิ่มรายได้ที่ต้องเสียภาษี หรือการตั้งราคาให้สูงกว่าตลาดเพื่อบันทึกค่าใช้จ่ายให้สูงขึ้นและลดกำไรสุทธิ การโอนกำไรไปยังหน่วยงานที่อยู่ในประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำกว่า เป็นต้น การทำธุรกรรมเหล่านี้นิยมส่งผลให้ภาระภาษีในภาพรวมของกลุ่มบริษัทลดลง นั่นคือ มีการหลีกเลี่ยงภาษีเพิ่มขึ้น จึงกล่าวได้ว่า RPTS มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษี (Chen & Zhang, 2020; Hung et al., 2022)

เมื่อพิจารณาแรงจูงใจจากมุมมองของทฤษฎี TCT บริษัทที่มีการทำ RPTS สามารถลดต้นทุนการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายกับบุคคลภายนอกได้ เช่น ค่าธรรมเนียมการเจรจาต่อรอง ค่าธรรมเนียมการดำเนินการ และค่าใช้จ่ายในการควบคุม ซึ่งการลดต้นทุนเหล่านี้ทำให้บริษัทมีความยืดหยุ่นในการตั้งราคาสินค้าและบริการภายในกลุ่มบริษัท นอกจากนี้ เมื่อบริษัทใช้ RPTS จะเกิดความซับซ้อนในสัญญาและการทำธุรกรรม ซึ่งอาจทำให้ต้นทุนการดำเนินงานและการตรวจสอบภาษีสูงขึ้น การมีความซับซ้อนนี้สามารถนำไปสู่การตีความที่แตกต่างกันเกี่ยวกับกำไรที่ต้องเสียภาษีระหว่างหน่วยงานที่จัดเก็บภาษีและบริษัท คณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTS และการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนี้

H1a: รายการขายและบริการของบุคคลที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท

รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party Transactions of Expense: RPTE) เป็นธุรกรรมที่บริษัททำเพื่อจัดการค่าใช้จ่ายในลักษณะที่ทำให้ค่าใช้จ่ายทางภาษีสูงขึ้น โดยการชำระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน ทำให้กำไรทางบัญชีลดลง ซึ่งจะทำให้ฐานภาษีลดลง (Han, 2018; Huang, 2016) สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่าง RPTE และการหลีกเลี่ยงภาษี (Chen & Zhang, 2020; Hung et al., 2022)

นอกจากนี้ การทำ RPTE สนับสนุนให้เกิดการหลีกเลี่ยงภาษีสามารถอธิบายด้วยทฤษฎี TCT ได้ว่า นอกจากบริษัทสามารถลดต้นทุนที่เกิดจากการทำธุรกรรมกับบุคคลภายนอกได้โดยการทำธุรกรรมภายในกลุ่มบริษัทเดียวกันแล้ว การทำ RPTE ทำให้บริษัทสามารถควบคุมความเสี่ยงทางการเงินได้ดีขึ้น เช่น การจัดการกำไรโดยการใช้จ่ายสูงในการตั้งราคา ค่าใช้จ่ายที่สูงหรือต่ำกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริงเพื่อช่วยลดภาระภาษี ถือเป็นการจัดการต้นทุนที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรม เพราะการทำธุรกรรมภายในกลุ่มจะสามารถควบคุมและจัดการธุรกรรมให้สอดคล้องกับสถานะทางการเงินของบริษัทได้ง่ายกว่า ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTE และการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนี้

H1b: รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท

รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน (Related Party Transactions of Asset: RPTA) บริษัทสามารถใช้ RPTA ในการโอนย้ายสินทรัพย์ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกันในราคาที่ต่ำกว่ามูลค่าตลาด หรือใช้สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน เพื่อสร้างค่าใช้จ่ายในการตัดค่าเสื่อมราคาหรือค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด ซึ่งสามารถลดกำไรสุทธิและฐานภาษีได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jian & Wong (2010) ซึ่งพบว่า การโอนย้ายสินทรัพย์มีผลต่อการจัดการกำไรและการหลีกเลี่ยงภาษี นอกจากนี้

รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกันอาจเป็นลักษณะของการให้กู้ยืม โดยกำหนดอัตราดอกเบี้ยให้ต่ำกว่าหรือสูงกว่าตลาด เพื่อใช้ในการถ่ายเทผลกำไรผ่านลูกหนี้ให้กู้ยืม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พฤติกรรมเหล่านี้ทำให้ค่าใช้จ่ายสูงหรือต่ำ เพื่อวัตถุประสงค์ในการลดภาระภาษี นั่นคือ RPTA มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับการหลีกเลี่ยงภาษี (Chen & Zhang, 2020; Hung et al., 2022)

เมื่อพิจารณาแรงจูงใจของการใช้ RPTA เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีตามมุมมองของทฤษฎี TCT จะเห็นได้ว่า การใช้ RPTA ช่วยให้บริษัทสามารถลดต้นทุน เช่น ค่าใช้จ่ายในการซื้อขายสินทรัพย์ที่เกิดจากการเจรจาต่อรองหรือการทำสัญญาที่เกิดจากการทำธุรกรรมกับบุคคลภายนอกได้ ซึ่งช่วยให้การจัดการภายในมีความง่ายและรวดเร็วมากขึ้น และสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกันสามารถช่วยให้บริษัทสามารถจัดการกับความเสี่ยงได้ดีขึ้น โดยการใช้สินทรัพย์ภายในกลุ่มบริษัท เพื่อประกันความเสี่ยงในตลาดที่ไม่แน่นอน เช่น การมีสินทรัพย์สำรองเพื่อรองรับสถานการณ์วิกฤต ซึ่งทำให้บริษัทมีความยืดหยุ่นในการดำเนินงานและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในตลาดได้ดีกว่า นอกจากนี้ การทำ RPTA อาจเพิ่มความซับซ้อนในการจัดทำบัญชีและการรายงาน ทำให้เกิดความยากลำบากในการตรวจสอบและการประเมินมูลค่าสินทรัพย์ที่แท้จริง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTA กับการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนี้

H1c: รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท

รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน (*Related Party Transactions of Liability: RPTL*) เป็นธุรกรรมการก่อหนี้สินระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งสามารถทำให้บริษัทเพิ่มภาระดอกเบี้ยจ่าย นั่นคือการเพิ่มดอกเบี้ยจ่ายจะช่วยลดกำไรสุทธิและฐานภาษีของบริษัท (Chen et al., 2010) นอกจากนี้ บริษัทอาจใช้ RPTL เพื่อปรับโครงสร้างหนี้สินและจัดการความเสี่ยงทางภาษี (Hanlon et al., 2012) หรือโอนย้ายหนี้สินไปยังประเทศที่มีอัตราภาษีต่ำหรือหน่วยงานที่ได้รับการยกเว้นภาษี เพื่อปรับโครงสร้างหนี้สินและลดภาระภาษีโดยรวม (Taylor & Richardson, 2013) จึงสรุปได้ว่า บริษัทสามารถใช้ RPTL เป็นแนวทางในการหลีกเลี่ยงภาษีได้ โดยใช้โครงสร้างทางการเงินในลักษณะของการพึ่งพาหนี้สินในอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าที่ควรจะเป็น นั่นคือ RPTL มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษี (Chen & Zhang, 2020; Hung et al., 2022)

การใช้ RPTL ช่วยให้บริษัทสามารถลดต้นทุน เช่น การลดค่าใช้จ่ายในการกู้ยืมเงินหรือการสร้างความสัมพันธ์ทางการเงินที่ดีขึ้น โดยการทำธุรกรรมภายในกลุ่มบริษัทสามารถลดค่าใช้จ่ายในการเจรจาและทำสัญญาที่มีความซับซ้อนได้ และมีความยืดหยุ่นในการจัดการสภาพคล่อง เช่น การกู้ยืมเงินจากบริษัทในกลุ่มเดียวกันในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าตลาด ซึ่งช่วยให้บริษัทสามารถรักษาสภาพคล่องได้ในช่วงเวลาที่ต้องการเงินทุน รวมถึงความซับซ้อนของธุรกรรม RPTL ที่มีมากกว่าธุรกรรมหนี้สินที่เกิดขึ้นกับบุคคลภายนอก ย่อมทำให้เกิดความยากลำบากในการตรวจสอบความถูกต้องและการประเมินความเสี่ยง ซึ่งอาจเป็นการเอื้อต่อวัตถุประสงค์ เพื่อการหลีกเลี่ยงภาษีโดยไม่ถูกตรวจสอบจากหน่วยงานจัดเก็บภาษี ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTL กับการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนี้

H1d: รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท

อิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงภาษี

วรรณกรรมเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงภาษีได้พัฒนาจากการมุ่งเน้นที่กลยุทธ์ด้านภาษีในวงกว้างไปสู่ความเข้าใจที่ละเอียดถี่ถ้วนยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกลไกเฉพาะ เช่น RPTs แม้ว่าจะมีความคืบหน้าที่สำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทของ RPTs ในการหลีกเลี่ยงภาษี แต่ผลกระทบของคุณภาพการตรวจสอบต่อความสัมพันธ์นี้ยังคงไม่ได้รับการสำรวจอย่างเพียงพอ การศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเติมเต็มช่องว่างนี้โดยการศึกษาว่า คุณภาพการตรวจสอบมีอิทธิพลต่อการใช้ RPTs เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีอย่างไร และการทำความเข้าใจในความสัมพันธ์นี้มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้กำหนดนโยบายและหน่วยงานกำกับดูแลที่ต้องการเพิ่มความโปร่งใสและความยุติธรรมของแนวทางปฏิบัติด้านภาษีขององค์กร

การสอบบัญชีเป็นกระบวนการตรวจสอบและประเมินความถูกต้องของงบการเงินของบริษัท เพื่อให้แน่ใจว่า ข้อมูลทางการเงินมีความน่าเชื่อถือ การตรวจสอบนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในกรณีที่บริษัทมีการทำธุรกรรม RPTs ซึ่งอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือในการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนั้นการตรวจสอบบัญชีที่มีคุณภาพสามารถลดความเสี่ยงในการใช้ RPTs เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีได้ โดยการเพิ่มความโปร่งใสในการรายงานข้อมูลทางการเงินและการปฏิบัติตามกฎระเบียบทางภาษี ซึ่งสามารถยืนยันได้ด้วยงานวิจัยในอดีต อย่างเช่น งานวิจัยของ Chen & He (2022) ศึกษาบริษัทในประเทศจีนพบว่า คุณภาพการสอบบัญชีที่สูงมีบทบาทสำคัญในการลดการใช้ RPTs เพื่อหลีกเลี่ยงภาษี การศึกษาชี้ให้เห็นว่าบริษัทที่ได้รับการตรวจสอบโดยบริษัทตรวจสอบบัญชีที่มีชื่อเสียงและมีความเป็นอิสระสูง เช่น BIG4 มีโอกาสน้อยที่จะใช้ RPTs เพื่อวัตถุประสงค์ในการหลีกเลี่ยงภาษี งานวิจัยของ Martinez & Reis (2023) ในบราซิลพบว่า บริษัทที่ได้รับการสอบบัญชีโดย BIG4 มีแนวโน้มที่จะรายงานข้อมูลทางการเงินอย่างโปร่งใสและมีความรับผิดชอบต่อภาระภาษีที่สูงขึ้น ทำให้การใช้ RPTs เพื่อลดภาระภาษีมีน้อยลง การศึกษาแสดงให้เห็นว่า บริษัทตรวจสอบบัญชีขนาดใหญ่มีมาตรฐานและแนวทางปฏิบัติที่เข้มงวด ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงในการใช้ RPTs ในทางที่ผิด สอดคล้องกับ Wang & Li (2020) ซึ่งทำการศึกษาบริษัทในประเทศจีนเช่นกัน และพบว่า คุณภาพการสอบบัญชีมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการกำกับดูแลกิจการและลดการใช้ RPTs เพื่อหลีกเลี่ยงภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริษัทที่มีโครงสร้างการกำกับดูแลที่อ่อนแอ การตรวจสอบบัญชีที่มีคุณภาพช่วยเพิ่มความรับผิดชอบและความโปร่งใสในการดำเนินงาน และ Nguyen & Tran (2023) ศึกษาบริษัทในประเทศเวียดนามพบว่า คุณภาพการสอบบัญชีมีความสัมพันธ์เชิงลบกับการใช้ RPTs เพื่อหลีกเลี่ยงภาษี บริษัทที่มีการตรวจสอบบัญชีที่มีคุณภาพมักจะลดความเสี่ยงทางภาษีโดยการปฏิบัติตามกฎระเบียบทางภาษีอย่างเคร่งครัด

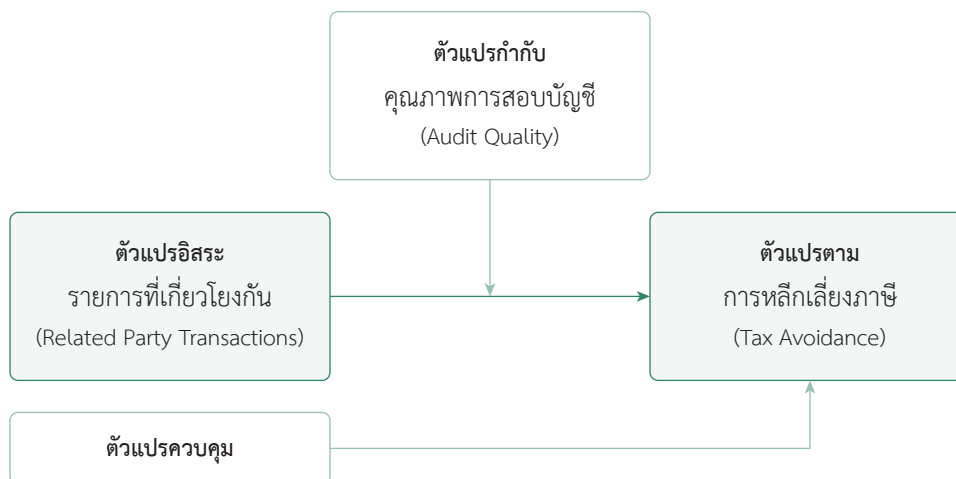
หากพิจารณาจากมุมมองของทฤษฎีต้นทุนของธุรกรรมที่อธิบายว่า ธุรกรรมระหว่างบุคคลมาพร้อมกับต้นทุนที่แฝงอยู่ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาต่างๆ เช่น ข้อมูลไม่ครบถ้วน การฉวยโอกาส และการบังคับใช้สัญญา ด้วยเหตุนี้ คุณภาพการตรวจสอบบัญชีจึงสามารถลดการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านธุรกรรมของบุคคลที่เกี่ยวข้องได้โดยการลดพฤติกรรมฉวยโอกาส นั่นคือ คุณภาพการสอบบัญชีส่งผลให้ระดับการใช้ RPTs ในการหลีกเลี่ยงภาษิลดลง คณะผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนี้

H2: คุณภาพการตรวจสอบส่งผลกระทบท่อความสัมพันธ์ระหว่างธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท

วิธีการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมในอดีต คณะผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่มีรอบระยะเวลาบัญชีและปีภาษี ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2565 ซึ่งมีเงื่อนไขว่า บริษัทที่นำมาศึกษาต้องไม่มีลักษณะตามที่คณะผู้วิจัยกำหนดโดยอ้างอิงจากงานวิจัยในอดีต เมื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้วทำให้เหลือชุดข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำนวน 726 ชุดข้อมูล จาก 121 บริษัท ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก	จำนวนตัวอย่าง
บริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย	519
หัก (1) บริษัทที่อยู่ในอุตสาหกรรมการเงิน และกองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์และกองทรัสต์เพื่อการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์	(144)
(2) บริษัทที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่ม SET ตลอดรอบระยะเวลาที่ศึกษา	(133)
(3) บริษัทที่มีรอบระยะเวลาบัญชีที่ไม่ใช่วันที่ 1 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม	(18)
(4) บริษัทที่มีผลขาดทุนก่อนภาษี หรือมีรายได้ทางภาษี	(76)
(5) บริษัทที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน	(27)
รวมจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	121
จำนวนปีที่เก็บข้อมูลรายปี (ปี พ.ศ. 2560 – ปี พ.ศ. 2565)	6
จำนวนชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาทั้งสิ้น	726

อย่างไรก็ตาม มีการพบค่าเกินปกติ (Outlier) ในข้อมูลที่ใช้ศึกษา ซึ่งเป็นผลทำให้สมการถดถอยที่ใช้ในการศึกษาไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามได้ดีพอ คณะผู้วิจัยจึงทำการตัดค่าเกินปกติออกด้วยวิธี Trimmed Means เป็นวิธีการตัดค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของแต่ละตัวแปรออก 1% ของจำนวนชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา (Walfish, 2006) อย่างไรก็ตาม เมื่อทำการตัดค่า Outliers แล้ว ก่อให้เกิดข้อมูลสูญหาย (Missing Value) ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจึงแก้ไขด้วยการแทนที่ค่าข้อมูลสูญหายด้วยค่าประมาณจากการคำนวณ โดยใช้วิธี Mean Imputation เป็นวิธีการประมาณค่าข้อมูลสูญหายด้วยค่าเฉลี่ยของข้อมูลที่ทราบค่าในแต่ละตัวแปร (Little & Robin, 2002)

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระคือ รายการที่เกี่ยวข้องกัน วัดค่าตามแบบของ Utama (2015) โดยแบ่งรายการที่เกี่ยวข้องกันออกเป็น 4 รายการ ดังนี้

1) **รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน (RPTS)** โดยรายการดังกล่าวประกอบด้วย รายการขายและบริการ รายได้ค่าเช่า รายได้สิทธิ รายได้ค่าบริการงาน รายได้จากการขายสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนและสินทรัพย์อื่น เงินปันผลรับ ดอกเบี้ยรับ และรายได้อื่น

2) **รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน (RPTE)** รายการดังกล่าวประกอบด้วย รายการซื้อสินค้าและบริการ ค่าเช่า ค่าสิทธิ ค่าตอบแทนผู้บริหาร รายการซื้อสินทรัพย์ไม่หมุนเวียนและสินทรัพย์อื่น ดอกเบี้ยจ่าย เงินปันผลจ่าย และค่าใช้จ่ายอื่น

3) รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน (RPTA) รายการดังกล่าวประกอบด้วย รายการลูกหนี้การค้า ดอกเบี้ยค้างรับ เงินปันผลค้างรับ เงินให้กู้ยืมระยะสั้นและระยะยาว ลูกหนี้อื่น และสินทรัพย์อื่น

4) รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน (RPTL) รายการดังกล่าวประกอบด้วยรายการเจ้าหนี้การค้า ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย ดอกเบี้ยค้างจ่าย เงินปันผลค้างจ่าย เงินกู้ยืมระยะสั้นและระยะยาว เจ้าหนี้อื่น และหนี้สินอื่น

อย่างไรก็ตาม เพื่อปรับลดผลกระทบจากระดับขนาด (Scale Effect) ตัวแปร RPTS และ RPTE จะถูกหารด้วยรายได้รวม และตัวแปร RPTA และ RPTL จะถูกหารด้วยสินทรัพย์รวม

ตัวแปรตามคือ การหลีกเลี่ยงภาษี วัดค่าโดยอัตราภาษีที่แท้จริง (Effective Tax Rate: ETR) และความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (Book-tax Difference: BTD) ทั้ง ETR และ BTD เป็นตัวแทนในการวัดการหลีกเลี่ยงภาษี แต่ให้มุมมองที่ต่างกัน นั่นคือ ETR เป็นการวัดการหลีกเลี่ยงภาษีในภาพรวมที่เปรียบเทียบระหว่างภาระภาษีจริงกับกำไรก่อนภาษี ในขณะที่ BTD วัดความไม่สอดคล้องกันระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษีโดยตรง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) **อัตราภาษีที่แท้จริง** เป็นวิธีวัดค่าที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อประเมินระดับการหลีกเลี่ยงภาษีขององค์กร โดย ETR ถูกคำนวณจากการหารภาษีที่จ่ายจริง (Tax Expense) ด้วยกำไรก่อนภาษี (Pre-tax Income) ซึ่งแสดงถึงอัตราส่วนของภาระภาษีที่บริษัทต้องจ่ายเมื่อเทียบกับรายได้จริงของบริษัท สูตรการคำนวณ ETR สามารถแสดงได้ดังนี้:

$$\frac{\text{ค่าใช้จ่ายภาษีของงวดปัจจุบัน}}{\text{กำไรก่อนภาษี}}$$

ETR ที่ต่ำกว่าอัตราภาษีตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ อาจบ่งชี้ถึงการใช้กลยุทธ์ทางภาษีเพื่อลดภาระภาษี ซึ่งบางครั้งอาจถือว่าเป็นการหลีกเลี่ยงภาษี ตัวอย่างเช่น ตามงานวิจัยของ Hanlon & Heitzman (2010) ได้ระบุว่า ETR ที่ต่ำกว่าอาจบ่งบอกถึงการใช้ช่องโหว่ทางกฎหมายหรือการใช้ประโยชน์จากการลดหย่อนภาษี เพื่อหลีกเลี่ยงการจ่ายภาษีเต็มจำนวน การใช้ ETR เป็นหนึ่งในวิธีที่นิยมใช้ในการวัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษี เนื่องจาก ETR แสดงให้เห็นถึงอัตราภาษีที่บริษัทจ่ายจริงเทียบกับกำไรก่อนหักภาษี งานวิจัยหลายชิ้นได้นำ ETR มาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งพบว่า RPTs สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการปรับลด ETR และนำไปสู่การลดภาระภาษีของบริษัทได้ เช่น Lin & Li (2022) ทำการศึกษาในบริษัทพบว่า บริษัทที่มี RPTs สูงมักมี ETR ต่ำกว่าบริษัทที่ไม่มี RPTs โดยเฉพาะในบริษัทที่มีโครงสร้างการกำกับดูแลที่อ่อนแอ Martinez & Mendes (2021) ศึกษาบริษัทในประเทศบราซิลพบว่าบริษัทที่มีกิจการที่เกี่ยวข้องมักมี ETR ที่ต่ำกว่าบริษัทที่ไม่มี และบริษัทเหล่านี้ใช้ RPTs ในการลดกำไรที่ต้องเสียภาษี ซึ่งส่งผลให้สามารถลดภาระภาษีได้

2) **ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี** เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ใช้ในการวัดการหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งคำนวณจากส่วนต่างระหว่างกำไรตามบัญชีที่รายงานในงบการเงินและกำไรที่รายงานต่อกรมสรรพากร โดยส่วนต่างที่เกิดขึ้นนี้มักจะเป็นตัวบ่งชี้ว่า มีการหลีกเลี่ยงภาษีเกิดขึ้น เนื่องจากบริษัทอาจมีรายได้สูงในงบการเงินแต่รายงานรายได้ที่ต่ำกว่า

ให้กับกรมสรรพากรเพื่อจ่ายภาษีในอัตราที่ต่ำกว่า โดยงานวิจัยของ Desai & Dharmapala (2006) ได้แสดงให้เห็นว่าการมี LTD สูงมักสัมพันธ์กับการหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่ง LTD สามารถวัดได้จากการคำนวณดังนี้:

$$\text{กำไรทางบัญชี} - \text{กำไรทางภาษี}$$

ทั้งนี้ ในกรณีที่ LTD เป็นบวก มีความหมายว่า กำไรทางบัญชีสูงกว่ากำไรที่ต้องเสียภาษี ซึ่งอาจสะท้อนถึงการที่บริษัทใช้กลยุทธ์ทางบัญชีหรือกลยุทธ์ทางภาษี เพื่อรายงานกำไรที่ต่ำลงในการคำนวณภาษี ผลต่างนี้สามารถเกิดจากหลายสาเหตุ เช่น การหักค่าใช้จ่ายที่ไม่ใช่เงินสด (เช่น ค่าเสื่อมราคา) การยกเว้นรายได้บางประเภทจากการเสียภาษี หรือการใช้สิทธิลดหย่อนทางภาษี เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การหลีกเลี่ยงภาษีและการวางแผนภาษีจะเป็นพฤติกรรมที่นำไปสู่การลดภาระภาษีเหมือนกัน และในงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้ทั้ง ETR และ LTD ในการวัดค่าทั้งสองพฤติกรรม แต่การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นไปที่การสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกัน ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีเจตนาชัดเจนในการหลบเลี่ยงหรือบิดเบือน และการหลีกเลี่ยงภาษี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกระทำที่เข้าข่ายก้ำกึ่งระหว่างความถูกต้องทางกฎหมายและการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางภาษี มากกว่าจะเป็นการวางแผนภาษีที่เป็นเพียงการนำเอาสิทธิประโยชน์ทางภาษีมาใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้น ETR และ LTD ในงานวิจัยนี้จะถูกนำมาใช้ในบริบทของการหลีกเลี่ยงภาษี เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการหลบเลี่ยงภาษีของบริษัท

ตัวแปรกำกับ ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ คุณภาพการสอบบัญชี วัดค่าโดยตัวแปรหุ่น กำหนดค่าให้เท่ากับ 1 หากบริษัทใช้บริการสอบบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชี BIG4 ซึ่งประกอบด้วย Deloitte, PwC, Ernst & Young (EY), และ KPMG และกำหนดค่าให้เท่ากับ 0 หากบริษัทไม่ได้ใช้สำนักงานสอบบัญชี BIG4 การใช้ BIG4 เป็นตัวชี้วัดคุณภาพการสอบบัญชีมาจากความเชื่อที่ว่า บริษัทเหล่านี้มีทรัพยากรที่เพียงพอ กระบวนการสอบบัญชีที่เข้มงวด และประสบการณ์ที่ยาวนานในการให้บริการตรวจสอบบัญชี ทำให้สามารถลดความเสี่ยงของข้อผิดพลาดและการทุจริตในรายงานทางการเงิน โดย DeAngelo (1981) ได้อธิบายไว้ว่า บริษัทสอบบัญชีขนาดใหญ่มีโอกาสน้อยที่จะเสี่ยงต่อชื่อเสียงของตนด้วยการยอมให้ลูกค้ารายงานทางการเงินที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ Francis & Wang (2008) ยังชี้ให้เห็นว่า บริษัท BIG4 มีคุณภาพการสอบบัญชีที่สูงกว่าบริษัทสอบบัญชีขนาดเล็ก ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นได้จากความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางการเงินที่ได้รับการตรวจสอบ

ตัวแปรควบคุม ที่ใช้ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย ขนาดของกิจการ ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน ความสามารถในการทำกำไร ความเสี่ยงทางการเงิน การเติบโตของกิจการ กลุ่มอุตสาหกรรม และผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ซึ่งมีรายละเอียดการวัดค่าตัวแปร ดังนี้

- 1) ขนาดของกิจการ (SIZE) คำนวณจากค่าลอการิทึม (Logarithm) ของสินทรัพย์รวม
- 2) ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน (Capital Intensity: CAP) คำนวณได้จากที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์หารด้วยสินทรัพย์รวม

- 3) ความสามารถในการทำกำไร (Profitability) โดยในการศึกษานี้เลือกใช้อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์ (Return on Assets: ROA) คำนวณได้จากกำไรสุทธิหารด้วยสินทรัพย์รวม
- 4) ความเสี่ยงทางการเงิน (Leverage: LEV) คำนวณได้จากหนี้สินรวมหารด้วยสินทรัพย์รวม
- 5) การเติบโตของกิจการ (GROWTH) คำนวณได้จากค่าการเปลี่ยนแปลงยอดขายหารด้วยสินทรัพย์รวม
- 6) ผลกระทบจากโรคระบาดโควิด-19 (COVID) เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้ข้อมูลในปีที่มีการระบาดของโควิด-19 ซึ่งเริ่มเกิดการระบาดขึ้นครั้งแรกในปลายปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน และอาจส่งผลกระทบต่อวิธีการปฏิบัติทั้งทางบัญชีและทางภาษี จึงวัดค่าด้วยตัวแปรหุ่นโดยกำหนดให้ค่าเท่ากับ 1 หากปีการศึกษาเป็นปีที่ไม่มีผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ได้แก่ ปี พ.ศ. 2560 – ปี พ.ศ. 2561 และกำหนดให้ค่าเท่ากับ 0 หากปีการศึกษาเป็นปีที่มีผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ได้แก่ ปี พ.ศ. 2562 – ปี พ.ศ. 2565

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการอธิบายลักษณะของตัวแปร โดยบอกค่าสูงสุด (Max) คือการแสดงค่าสูงสุดของข้อมูล ค่าต่ำสุด (Min) เป็นการแสดงค่าต่ำสุดของข้อมูล ค่าเฉลี่ย (Mean) เป็นการแสดงค่ากลางของข้อมูลรูปแบบหนึ่ง และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นการแสดงการกระจายของข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพรวมของข้อมูล

2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ในการทดสอบสมมติฐาน หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ที่ระดับความเชื่อมั่นต่าง ๆ เพื่อนำผลการทดสอบที่ได้ไปอ้างอิงกับประชากร ดังนี้

2.1) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (Correlation Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม โดยค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์สามารถบอกขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์

2.2) การวิเคราะห์การถดถอย (Regression Analysis) เพื่อทดสอบสมมติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ที่ระดับความเชื่อมั่นต่าง ๆ โดยในการศึกษาครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุจะต้องผ่านสมมติฐานเบื้องต้น 4 ข้อคือ ค่าเฉลี่ยของค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับศูนย์ ค่าความคลาดเคลื่อนต้องมีการแจกแจงแบบปกติ ค่าความคลาดเคลื่อนต้องเป็นอิสระจากกัน และค่าความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนต้องคงที่

เมื่อทดสอบสมมติฐานทั้ง 4 ข้อแล้ว ข้อมูลจะถูกนำไปทำการวิเคราะห์สมมติฐานตามวัตถุประสงค์ที่หนึ่งคือ เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านตัวแบบต่อไปนี้

สมการที่ 1

$$TA_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 RPT_{i,t} + \alpha_2 SIZE_{i,t} + \alpha_3 CAP_{i,t} + \alpha_4 ROA_{i,t} + \alpha_5 LEV_{i,t} + \alpha_6 GROWTH_{i,t} + \alpha_7 COVID_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

สำหรับวัตถุประสงค์ที่สองคือ เพื่อศึกษาอิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี ทำการวิเคราะห์ผ่านตัวแบบต่อไปนี้

สมการที่ 2

$$TA_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 RPTS_{i,t} + \alpha_2 BIG4_{i,t} + \alpha_3 (RPTS * BIG4)_{i,t} + \alpha_4 SIZE_{i,t} + \alpha_5 CAP_{i,t} + \alpha_6 ROA_{i,t} + \alpha_7 LEV_{i,t} + \alpha_8 GROWTH_{i,t} + \alpha_9 COVID_{i,t} + \epsilon_{i,t}$$

โดย

$TA_{i,t}$ = การหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัท i ปีที่ t ประกอบด้วย

(1) อัตราภาษีที่แท้จริง (ETR)

(2) ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD)

$RPTS_{i,t}$ = รายการที่เกี่ยวข้องกันของบริษัท i ปีที่ t ประกอบด้วย

รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน (RPTS)

รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน (RPTE)

รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน (RPTA) และ

รายการหนี้สินของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน (RPTL)

$BIG4_{i,t}$ = คุณภาพการสอบบัญชีของบริษัท i ปีที่ t

$SIZE_{i,t}$ = ขนาดของบริษัท i ปีที่ t

$CAP_{i,t}$ = ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตนของบริษัท i ปีที่ t

$ROA_{i,t}$ = อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์ของบริษัท i ปีที่ t

$LEV_{i,t}$ = ความเสี่ยงทางการเงินของบริษัท i ปีที่ t

$GROWTH_{i,t}$ = การเติบโตของกิจการของบริษัท i ปีที่ t

$COVID_{i,t}$ = ปีที่ศึกษาเพื่อควบคุมผลกระทบของการระบาดของโควิด-19 ของบริษัท i ปีที่ t

$\epsilon_{i,t}$ = ค่าความคลาดเคลื่อน (Error Term)

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของตัวแปร โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์ความแปรผัน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด แสดงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าสถิติเชิงพรรณนาของตัวแปร (N = 726)

	ค่าเฉลี่ย (mean)	ค่าต่ำสุด (min)	ค่าสูงสุด (max)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
ตัวแปรตาม				
BTD	13.578	7.485	19.265	1.661
ETR	0.168	0.014	0.428	0.063
ตัวแปรอิสระ				
RPTS	0.106	0	0.52	0.118
RPTE	0.085	0.002	0.733	0.116
RPTA	0.072	0	0.462	0.085
RPTL	0.024	0	0.282	0.042
ตัวแปรกำกับ				
BIG4	0.752	0	1	0.432
ตัวแปรควบคุม				
SIZE	7.039	5.727	8.966	0.657
CAP	0.299	0.003	0.793	0.205
ROA	0.091	0.006	0.345	0.057
LEV	0.405	0.083	0.801	0.186
GROWTH	0.053	-0.429	0.955	0.171

โดย BTD = ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี
 ETR = อัตราภาษีที่แท้จริง
 RPTS = รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน
 RPTE = รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน
 RPTA = รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน
 RPTL = รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน
 BIG4 = คุณภาพการสอบบัญชี
 SIZE = ขนาดของบริษัท
 CAP = ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน
 ROA = อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์
 LEV = ความเสี่ยงทางการเงิน
 GROWTH = การเติบโตของกิจการ

จากตารางที่ 2 พบว่า การหลีกเลี่ยงภาษีที่วัดค่าด้วยอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.1680 หรือ 16.80% ซึ่งมีค่าต่ำกว่าอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลตามประมวลรัษฎากรคือ 20% ส่วนการหลีกเลี่ยงภาษีที่วัดค่าด้วยความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD) มีค่าลอการิธึมเฉลี่ยเท่ากับ 13.578 (หลังปรับค่าให้เป็นการแจกแจงปกติ) จากค่า BTD เฉลี่ยมูลค่า 4,055,740 พันบาท สำหรับรายการที่เกี่ยวข้องกันพบว่า รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน (RPTS) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.106 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการทำรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันเฉลี่ย 10.6% ของรายได้รวม รายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกัน (RPTE) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.085 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการทำรายการค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกันเฉลี่ย 8.5% ของรายได้รวม รายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกัน (RPTA) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.072 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการทำรายการสินทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกันเฉลี่ย 7.2% ของสินทรัพย์ และสำหรับรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน (RPTL) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.024 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการทำรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันเฉลี่ย 2.4% ของสินทรัพย์รวม สำหรับคุณภาพการสอบบัญชี (BIG4) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.752 ซึ่งหมายความว่า บริษัทที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีการใช้บริการจากสำนักสอบบัญชีที่เป็น BIG4 จำนวน 75.2%

สำหรับตัวแปรควบคุมพบว่า ขนาดของกิจการ (SIZE) มีค่าลอการิธึมเฉลี่ยเท่ากับ 7.039 (หลังปรับค่าให้เป็นการแจกแจงปกติ) จากค่าสินทรัพย์รวมเฉลี่ยมูลค่า 62,594,855.52 พันบาท ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน (CAP) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.299 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการลงทุนในที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์เฉลี่ย 29.9% ของสินทรัพย์ อัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.091 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาสามารถสร้างกำไรสุทธิจากสินทรัพย์เฉลี่ย 9.1% ความเสี่ยงทางการเงิน (LEV) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.405 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีโครงสร้างทางการเงินที่พึ่งพาหนี้สินเฉลี่ย 40.5% ของสินทรัพย์รวม และสำหรับการเติบโตของกิจการ (GROWTH) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.053 หมายความว่า ชุดข้อมูลที่ศึกษามีการเปลี่ยนแปลงยอดขายเฉลี่ย 5.3% ของสินทรัพย์รวม

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ก่อนการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ คณะผู้วิจัยได้มีการทดสอบข้อตั้งก่อนว่า ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวแปรมีการแจกแจงแบบปกติหรือไม่ โดยใช้สถิติของ Skewness (ความเบ้) และ Kurtosis (ความสูงของการกระจาย) และวิเคราะห์ผลจากค่า Chi-square ซึ่งผลการทดสอบพบว่า ค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 ซึ่งหมายถึง ค่าความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบไม่ปกติ ดังนั้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในครั้งนี้ จึงใช้วิธีการตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน (Spearman Correlation Coefficient) แสดงผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรได้ดังตารางที่ 3 ซึ่งพบว่า ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญกับอัตราภาษีที่แท้จริง รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน คุณภาพการสอบบัญชี ขนาดของกิจการ และความเสี่ยงทางการเงิน ส่วนอัตราภาษีที่แท้จริงมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญกับรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน และความเสี่ยงทางการเงิน แต่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้ามอย่างมีนัยสำคัญกับรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน คุณภาพการสอบบัญชี ขนาดของกิจการ ระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน และอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละคู่พบว่า ความสัมพันธ์มีค่าสัมประสิทธิ์ไม่เกิน 0.800 นอกจากนี้ ตัวแปรที่นำมาศึกษามีค่า Tolerance มากกว่า 0.1 และมีค่า VIF น้อยกว่า 10 จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษา ไม่เกิดปัญหา Multicollinearity หรือตัวแปรอิสระที่นำมาศึกษามีความสัมพันธ์กัน

ผลการวิเคราะห์สมการถดถอย

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ โดยมีการทดสอบผลจากการตรวจสอบเงื่อนไขของการวิเคราะห์สมการถดถอย 4 เงื่อนไข และผลการทดสอบพบว่า ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ผ่านเงื่อนไข 3 ข้อคือ ค่าเฉลี่ยของค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับศูนย์ ค่าแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนคงที่ และค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน ส่วนข้อที่ไม่ผ่านการตรวจสอบคือ ค่าความคลาดเคลื่อนมีการแจกแจงแบบไม่ปกติ จึงถือเป็นข้อจำกัดในการแปลผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ และเนื่องจากข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็น Panel data คณะผู้วิจัยจึงทำการทดสอบด้วย Hausman Test ซึ่งเป็นการทดสอบว่าระหว่าง Fixed Effect Model และ Random Effect Model แบบจำลองใดเป็นแบบจำลองที่เหมาะสมในการประมาณค่าข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผลการทดสอบพบว่า Fixed Effect Model คือ แบบจำลองที่เหมาะสม ทั้งนี้ เนื่องจากข้อมูลการหลีกเลี่ยงภาษีอาจถูกกระทบด้วยตัวแปรอิสระอื่นนอกสมการ (Unobserved Variables) ที่มีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาแต่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของแต่ละบริษัทเท่าเทียมกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายภาษี และวิกฤติเศรษฐกิจหรือการเติบโตทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา เป็นต้น จากนั้น ข้อมูลถูกนำมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของตัวแปรตามสมมติฐาน H1 ด้วยตัวแบบตามสมการที่ 1 โดยผลการวิเคราะห์แสดงในตารางที่ 4 และวิเคราะห์หาอิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีในฐานะตัวแปรกำกับของความสัมพัทธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีตามสมมติฐาน H2 ด้วยตัวแบบตามสมการที่ 2 โดยผลการวิเคราะห์แสดงในตารางที่ 5

สำหรับผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษีตามตารางที่ 4 พบว่า รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน (RPTS) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ($B = 0.860$, $p < 0.01$) นั่นคือ หากบริษัทมีรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันเพิ่มขึ้น 1% ของรายได้รวม จะส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษีเพิ่มขึ้นประมาณ 28 ล้านบาท (เมื่อคำนวณด้วยค่าจริงที่ไม่ใช่ค่าลอการิทึม) และรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน (RPTL) มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99% ($B = -2.412$, $p < 0.01$) นั่นคือ หากบริษัทมีรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันเพิ่มขึ้น 1% ของสินทรัพย์รวม จะส่งผลให้เกิดความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษีลดลงประมาณ 46 ล้านบาท (เมื่อคำนวณด้วยค่าจริงที่ไม่ใช่ค่าลอการิทึม) แต่เมื่อวัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วยอัตราภาษีที่แท้จริง (ETR) พบว่า รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกัน (RPTL) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($B = 0.109$, $p < 0.05$) นั่นคือ หากบริษัทมีรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันเพิ่มขึ้น 1% ของสินทรัพย์รวม จะส่งผลทำให้อัตราภาษีที่แท้จริงเพิ่มขึ้น 10.9% ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงยอมรับสมมติฐาน H1a เฉพาะกรณีที่วัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วยความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD) และปฏิเสธสมมติฐาน H1b-H1d

สำหรับตัวแปรอื่นที่อาจมีผลกระทบต่อการหลีกเลี่ยงภาษีที่วัดค่าด้วย LTD ผลการวิเคราะห์พบว่า ขนาดของกิจการ (SIZE) และอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99% และระดับการลงทุนในสินทรัพย์ที่มีตัวตน (CAP) ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% แต่มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความเสี่ยงทางการเงิน (LEV) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และเมื่อวัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วย ETR ผลการวิเคราะห์พบว่า ขนาดของกิจการ (SIZE) และอัตราผลตอบแทนจากสินทรัพย์รวม (ROA) มีความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99% และ 95% ตามลำดับ แต่ความเสี่ยงทางการเงิน (LEV) มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น 99% สำหรับผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 พบว่า ไม่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์นี้ นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์แสดงค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ ($\text{adj. } R^2$) เท่ากับ 0.69 เมื่อวัดค่าด้วย LTD และเท่ากับ 0.18 เมื่อวัดค่าด้วย ETR มีความหมายว่า ตัวแปรอิสระคือรายการที่เกี่ยวข้องกันสามารถอธิบายตัวแปรตามคือการหลีกเลี่ยงภาษีเมื่อวัดค่าด้วย LTD ได้ 69% และเมื่อวัดค่าด้วย ETR ได้ 18% ที่เหลืออีกเป็นผลมาจากตัวแปรอื่น ๆ ที่ไม่ได้นำมาทดสอบในการศึกษาครั้งนี้

ตารางที่ 5 แสดงการวิเคราะห์บทบาทของคุณภาพการสอบบัญชี ซึ่งพบว่า คุณภาพการสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษีอย่างมีนัยสำคัญเมื่อวัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วย LTD เท่านั้น โดยเมื่อพิจารณาตัวแปรรายการที่เกี่ยวข้องกันแต่ละรายการที่ถูกกำกับด้วยคุณภาพการสอบบัญชี จะเห็นว่าผลกระทบของ RPTD และ RPTL ต่อการหลีกเลี่ยงภาษีที่วัดค่าด้วย LTD ลดลงหรือถูกบรรเทาได้เมื่อการสอบบัญชีมีคุณภาพเพิ่มขึ้น ส่วนผลกระทบของ RPTA เพียงอย่างเดียวอาจไม่มีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการหลีกเลี่ยงภาษี แต่ผลกระทบนี้อาจขึ้นอยู่กับระดับคุณภาพการสอบบัญชี ดังนั้นการวิเคราะห์ต้องให้ความสำคัญกับบริบทที่ตัวแปรกำกับบทบาทในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับผลกระทบของตัวแปรอิสระ นอกจากนี้ ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ ($\text{adj. } R^2$) ของสมการที่ 2 มีค่ามากกว่าสมการที่ 1 จึงสรุปได้ว่า คุณภาพการสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษี ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน H2 เฉพาะกรณีที่วัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วยความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี (BTD)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ Pearson Correlation

Variables	BTD	ETR	RPTS	RPTE	RPTA	RPTL	BIG4	RPTS_B4	RPTE_B4	RPTA_B4	RPTL_B4	SIZE	CAP	ROA	LEV	GROWTH	COVID
BTD	1.000																
ETR	0.122**	1.000															
RPTS	0.187***	-0.164***	1.000														
RPTE	0.055	-0.058	0.025	1.000													
RPTA	-0.008	-0.030	0.296***	0.036	1.000												
RPTL	0.026	0.123***	0.032	0.306***	0.098**	1.000											
BIG4	0.111**	-0.079*	0.082*	-0.052	-0.028	-0.035	1.000										
RPTS_B4	0.240***	-0.141***	0.711***	0.009	0.176***	0.047	0.431***	1.000									
RPTE_B4	0.111**	-0.112**	0.067	0.673***	0.074*	0.155***	0.343***	0.205***	1.000								
RPTA_B4	0.039	-0.104**	0.226***	0.059	0.608***	0.110**	0.388***	0.397***	0.225***	1.000							
RPTL_B4	0.065	0.080*	0.094*	0.143***	0.125***	0.567***	0.288***	0.201***	0.334***	0.286***	1.000						
SIZE	0.198***	-0.165***	0.142***	0.009	0.232***	0.123***	0.291***	0.285***	0.113**	0.357***	0.212***	1.000					
CAP	0.067	-0.089*	0.034	0.032	-0.139***	-0.127***	-0.050	0.017	0.010	-0.093*	-0.149***	-0.164***	1.000				
ROA	-0.037	-0.105**	0.006	-0.084*	-0.136***	-0.069	0.058	-0.075*	-0.021	-0.100**	-0.024	-0.256***	0.147***	1.000			
LEV	0.113**	0.097**	-0.072	-0.027	0.223***	0.126***	0.127***	0.041	0.050	0.217***	0.155***	0.509***	-0.210***	-0.398***	1.000		
GROWTH	0.009	0.034	-0.076*	-0.064	-0.052	0.066	0.021	-0.084*	-0.048	-0.036	0.008	-0.031	-0.022	0.180***	0.102**	1.000	
COVID	-0.011	0.023	0.007	-0.012	-0.030	0.016	-0.000	0.004	0.001	0.031	0.008	-0.005	-0.003	0.037	-0.012	0.083*	1.000
N	726																

* p < 0.05. ** p < 0.01. *** p < 0.001

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงภาษี

การหลีกเลี่ยงภาษี					
	วัดด้วย LTD			วัดด้วย ETR	
RPTS	0.860			-0.029	
RPTE		-0.147			-0.016
RPTA			-0.502		-0.037
RPTL				-2.412***	0.109**
SIZE	2.136***	2.169***	2.177***	2.180***	-0.023***
CAP	0.368*	0.433*	0.427*	0.403*	-0.019
ROA	8.171***	8.246***	8.266***	8.283***	-0.112**
LEV	-0.456**	-0.563**	-0.527**	-0.549**	0.055***
GROWTH	0.012	-0.018	-0.026	0.010	-0.004
COVID	0.023	0.025	0.023	0.028	0.003
Constant	-2.343***	-2.447***	-2.488***	-2.491***	0.342***
FE: Ind/Year	yes			yes	
adj. R ²	0.694	0.691	0.691	0.694	0.178
F	79.245***	78.09***	78.27***	79.253***	8.417***
N	726	726	726	726	726

* p<0.1. ** p<0.05. *** p<0.01

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของคุณภาพการสอบบัญชีต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกับการหลีกเลี่ยงภาษี

การหลีกเลี่ยงภาษี

	BTD			ETR		
RPTS	0.347**			-0.05*		
RPTE		-0.791*			0	
RPTA			0.442			0.004
RPTL						0.06
BIG4	0.345***	0.315***	0.524***	-0.003	0.002	-0.002
อิทธิพลของตัวแปรกำกับ						
RPTS_B4	-0.714**			0.034		
RPTE_B4		1.276**			-0.028	
RPTA_B4			-1.424**			-0.075
RPTL_B4				2.547**		0.1
SIZE	2.047***	2.089***	2.107***	-0.023***	-0.023***	-0.024***
CAP	0.429*	0.515**	0.521**	-0.017	-0.02	-0.018
ROA	7.855***	7.763***	7.763***	-0.1**	-0.11**	-0.111**
LEV	-0.459*	-0.632***	-0.574**	0.053***	0.056***	0.054***
GROWTH	0.028	0.018	-0.007	-0.004	-0.004	-0.004
COVID	0.023	0.023	0.036	0.003	0.003	0.003
Constant	-2.016***	-2.094***	-2.385***	0.346***	0.345***	0.352***
FE: Ind/Year	yes			yes		
adj. R ²	0.704	0.703	0.702	0.704	0.175	0.18
F	75.804***	75.447***	75.414***	76.094***	7.701***	7.928***
N	726	726	726	726	726	726

* p<0.1. ** p<0.05. *** p<0.01

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษารายการที่เกี่ยวข้องกันกับการหลีกเลี่ยงภาษีของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พบว่า รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการหลีกเลี่ยงภาษี (Chen & Zhang, 2020; Hung et al., 2022) ที่วัดค่าความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี บ่งชี้ว่า บริษัทที่มีการทำธุรกรรมเหล่านี้กับบริษัทในเครือหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมีแนวโน้มที่จะมีการปรับเปลี่ยนกำไรในงบการเงินให้แตกต่างจากกำไรที่ใช้ในการคำนวณภาษี ความแตกต่างดังกล่าวสามารถเกิดขึ้นจากการใช้วิธีการทางบัญชี ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงภาษีหรือเพื่อลดภาระภาษีให้ต่ำลง เช่น วิธีการลดภาษีผ่านการโอนกำไรระหว่างบริษัทในเครือ (Chen et al., 2013; Jian & Wong, 2010) ทั้งนี้ อาจมีแรงจูงใจจากต้นทุนในการทำธุรกรรม เนื่องจากในมุมมองของทฤษฎีต้นทุนของการทำธุรกรรม บริษัทที่มีการทำรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันสามารถลดต้นทุนการทำธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายกับบุคคลภายนอกได้ และทำให้บริษัทมีความยืดหยุ่นในการตั้งราคาสินค้าและบริการภายในกลุ่มบริษัท นอกจากนี้ เมื่อบริษัทใช้รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องจะเกิดความซับซ้อนในสัญญาและการทำธุรกรรม ซึ่งอาจทำให้ต้นทุนการดำเนินการตรวจสอบภาษีสูงขึ้น การมีความซับซ้อนนี้สามารถนำไปสู่การตีความที่แตกต่างกันเกี่ยวกับกำไรที่ต้องเสียภาษีระหว่างหน่วยงานที่จัดเก็บภาษีและบริษัท อย่างไรก็ตาม รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันไม่มีความสัมพันธ์กับการหลีกเลี่ยงภาษีที่วัดค่าด้วยอัตราภาษีที่แท้จริง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันอาจทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี แต่ไม่จำเป็นต้องส่งผลต่ออัตราภาษีที่แท้จริงในทันที ตัวอย่างเช่น บริษัทอาจใช้วิธีการกำหนดราคาโอน (Transfer Pricing) ในการปรับกำไรหรือขาดทุน ซึ่งส่งผลต่อความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี แต่การหลีกเลี่ยงภาษีวิธีนี้อาจไม่สะท้อนในการวัดค่าด้วยอัตราภาษีที่แท้จริง หากยังไม่มีภาระภาษีจริง นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษี ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน และไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chen et al. (2010) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการที่บริษัทมีดอกเบี้ยจ่ายที่เกิดจากการก่อหนี้เป็นการลดกำไรทั้งทางบัญชีและทางภาษีพร้อมกัน นั่นคือ การใช้หนี้สินที่เกี่ยวข้องกันอาจทำให้บริษัทมีภาระดอกเบี้ยจ่ายสูงขึ้น ซึ่งค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยนี้สามารถหักเป็นค่าใช้จ่ายทางภาษีได้ตามกฎหมาย และค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยที่สูงจำนวนเดียวกันนี้ก็ลดกำไรสุทธิทางบัญชีไปพร้อมกัน ส่งผลให้ความแตกต่างระหว่างกำไรทางบัญชีและกำไรทางภาษิลดลง การศึกษายังพบอีกว่า รายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราภาษีที่แท้จริง ความสัมพันธ์เชิงบวกนี้หมายความว่า หากบริษัทมีรายการหนี้สินที่เกี่ยวข้องกันมากขึ้นทำให้บริษัทเสียภาษีเพิ่มขึ้น ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานเช่นกัน โดยอาจบ่งบอกว่า บริษัทไม่ได้รับประโยชน์ทางภาษีจากการทำธุรกรรมหนี้สินเหล่านั้น

สำหรับผลการศึกษาคุณภาพการสอบบัญชีมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างรายการที่เกี่ยวข้องกันและการหลีกเลี่ยงภาษีพบว่า คุณภาพการสอบบัญชีมีผลต่อความสัมพันธ์เมื่อวัดค่าการหลีกเลี่ยงภาษีด้วย LTD สอดคล้องกับ Martinez & Reis (2023) และ Wang & Li (2020) บ่งชี้ได้ว่า ผู้สอบบัญชีที่มีคุณภาพสูงสามารถตรวจสอบและควบคุมการจัดการกำไรหรือการวางแผนภาษีที่ซับซ้อนผ่านรายการที่เกี่ยวข้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ไม่มีผลเมื่อวัดค่าด้วย ETR อาจอธิบายได้ว่า ผู้สอบบัญชีแม้ว่าจะมีบทบาทในการตรวจสอบการจัดการกำไรผ่าน RPTs แต่ภาระภาษีที่แท้จริงอาจถูกกำหนดโดยปัจจัยอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการจัดการกำไรหรือการวางแผนภาษีอย่างซับซ้อน เช่น นโยบายภาษีของรัฐ ประเภทของธุรกิจ การใช้สิทธิประโยชน์ทางภาษี และปัจจัยภายนอกอื่น ๆ ที่ผู้สอบบัญชีอาจไม่สามารถควบคุมได้

ประโยชน์และข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า บริษัทจดทะเบียนอาจมีการใช้รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี แต่หากมีการใช้บริการตรวจสอบและรับรองบัญชีจากสำนักงานสอบบัญชีที่เป็น BIG4 อาจจะช่วยลดการใช้รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันเพื่อหลีกเลี่ยงภาษีลงได้ ผลการศึกษานี้สามารถช่วยให้ผู้บริหารและคณะกรรมการตรวจสอบมีความเข้าใจถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน และสามารถนำไปใช้ในการกำกับดูแลและตัดสินใจเกี่ยวกับธุรกรรมที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อป้องกันการใช้รายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันในทางที่ไม่ถูกต้องเพื่อหลีกเลี่ยงภาษี นอกจากนี้หน่วยงานกำกับดูแลและผู้ร่างกฎหมายสามารถใช้ผลการวิจัยนี้ในการปรับปรุงกฎระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือในการรายงานทางการเงิน ผู้สอบบัญชีสามารถใช้ผลการวิจัยนี้ เพื่อเพิ่มความระมัดระวังในการตรวจสอบธุรกรรมรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกัน และพัฒนาวิธีการตรวจสอบที่สามารถระบุและจัดการความเสี่ยงจากการหลีกเลี่ยงภาษีผ่านรายการขายและบริการที่เกี่ยวข้องกันได้ดียิ่งขึ้น สุดท้ายผลการศึกษายังเป็นประโยชน์สำหรับนักวิจัยและผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับรายการที่เกี่ยวข้องกันกับการหลีกเลี่ยงภาษีในการใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยในอนาคตได้ เช่น ขยายการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่าง RPTs และการหลีกเลี่ยงภาษีในประเทศต่างๆ เพื่อดูว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรม กฎหมาย และการกำกับดูแลมีผลต่อการใช้ RPTs ในการหลีกเลี่ยงภาษีอย่างไร การศึกษาที่มุ่งเน้นผลกระทบระยะยาวของ RPTs รวมถึงใช้มาตรวัดอื่นๆ นอกเหนือจาก LTD และ ETR เพื่อประเมินการหลีกเลี่ยงภาษี

REFERENCES

- Chaiyasit. T. (2018). Tax avoidance behavior in SMEs: A case study in Thailand. *Journal of Southeast Asian Economies*, 35(2), 215–234. <https://doi.org/10.1355/ae35-2c>
- Chen. K. C., Chen. Z., & Wei. K. C. J. (2011). Agency costs of free cash flow and the effect of shareholder rights on the implied cost of equity capital. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 46(1), 171–207. <https://doi.org/10.1017/S0022109010000676>
- Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., & Shevlin, T. (2010). Are family firms more tax aggressive than non-family firms? *Journal of Financial Economics*, 95(1), 41–61. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2009.02.003>
- Chen. X., & Liu. Y. (2021). Domestic transfer pricing and tax avoidance: Evidence from Chinese firms. *Journal of Asian Economies*, 74, 101279. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2021.101279>
- Chen. Y., Ding. R., & Wu. Z. (2020). Audit quality. related party transactions. and tax avoidance: Evidence from China. *Journal of Business Finance & Accounting*, 47(1–2), 130–154. <https://doi.org/10.1111/jbfa.12429>
- Chen. Y., & He. J. (2022). Audit quality. related party transactions. and tax avoidance: Evidence from Chinese firms. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 18(3), 100382. <https://doi.org/10.1016/j.jcae.2022.100382>
- Chen, Y., & Zhang, X. (2013). Related party transactions and earnings management: Evidence from China. *China Journal of Accounting Research*, 6(1), 29–54. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2012.09.003>

- Chen, Y., & Zhang, X. (2020). Related party transactions and tax avoidance: Evidence from China. *China Journal of Accounting Research*, 13(2), 113–132. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2020.02.003>
- Cheung, Y. L., Rau, P. R., & Stouraitis, A. (2006). Tunneling, propping, and expropriation: Evidence from connected party transactions in Hong Kong. *Journal of Financial Economics*, 82(2), 343–386. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2004.08.012>
- Christensen, J., & Murphy, R. (2004). The social irresponsibility of corporate tax avoidance: Taking CSR to the bottom line. *Development*, 47(3), 37–44. <https://doi.org/10.1057/palgrave.development.1100066>
- Choi, W., Koh, Y., & Cho, J. (2011). Related party transactions and tax avoidance. *Korean Journal of Taxation Research*, 28, 9–35.
- Coase, R. H. (1937). The nature of the firm. *Economica*, 4(16), 386–405. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0335.1937.tb00002.x>
- Cobham, A., & Janský, P. (2018). Global distribution of revenue loss from tax avoidance: Re-estimation and country results. *Journal of International Development*, 30(2), 206–232. <https://doi.org/10.1002/jid.3348>
- Crivelli, E., De Mooij, R., & Keen, M. (2016). Base erosion, profit shifting and developing countries. *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, 72(3), 268–301. <https://doi.org/10.1628/001522116X14646834385460>
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3(3), 183–199. [https://doi.org/10.1016/0165-4101\(81\)90002-1](https://doi.org/10.1016/0165-4101(81)90002-1)
- Desai, M. A., & Dharmapala, D. (2006). Corporate tax avoidance and high-powered incentives. *Journal of Financial Economics*, 79(1), 145–179. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2005.02.002>
- Francis, J. R., & Wang, D. (2008). The joint effect of investor protection and Big 4 audits on earnings quality around the world. *Contemporary Accounting Research*, 25(1), 157–191. <https://doi.org/10.1506/car.25.1.6>
- Frank, M. M., Lynch, L. J., & Rego, S. O. (2009). Tax reporting aggressiveness and its relation to aggressive financial reporting. *The Accounting Review*, 84(2), 467–496. <https://doi.org/10.2308/accr.2009.84.2.467>
- Gordon, E. A., Henry, E., & Palia, D. (2007). Related party transactions and corporate governance. *Advances in Financial Economics*, 12, 1–27. [https://doi.org/10.1016/S1569-3732\(07\)12001-1](https://doi.org/10.1016/S1569-3732(07)12001-1)
- Han, J. (2018). Related party transactions and tax avoidance: Evidence from China. *Accounting and Finance*, 58(2), 113–135. <https://doi.org/10.1111/acfi.12199>
- Hanlon, M., & Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2–3), 127–178. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.002>
- Hanlon, M., Maydew, E. L., & Thornock, J. R. (2012). Taking the long way home: U.S. tax evasion and offshore investments in U.S. equity and debt markets. *Journal of Finance*, 67(1), 345–378. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2011.01715.x>

- Hanlon, M., Mills, L., & Slemrod, J. (2012). An empirical examination of corporate tax noncompliance. *Tax Policy and the Economy*, 26(1), 129–161. <https://doi.org/10.1086/665505>
- Harris. P., & MacDougall. D. (2019). The impact of related-party transactions on corporate tax avoidance: Evidence from Canadian firms. *Canadian Tax Journal*, 67(3), 659–687. <https://doi.org/10.32721/ctj.2019.67.3.harris>
- Huang, S. (2016). The impact of related party transactions on tax avoidance: Evidence from Taiwanese firms. *Journal of International Accounting Research*, 15(3), 87–104. <https://doi.org/10.2308/jiar-51457>
- Hung, W. J., Chiang, T. L., Wang, Y. M., & Luo, Q. (2022). The association between related-party transactions and tax planning. In J. F. Zhang, C. M. Chen, S. C. Chu, & R. Kountchev (Eds.), *Advances in intelligent systems and computing* (Vol.268). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-7894-1_9
- Kim. J., & Im. C. (2017). Income inequality and tax avoidance. *Journal of Economic Inequality*, 15(3), 291–312. <https://doi.org/10.1007/s10888-017-9363-3>
- Kim. J., & Park. H. (2022). Profit shifting through related party transactions: Evidence from South Korea. *International Journal of Accounting*, 59(4), 221–238. <https://doi.org/10.1016/j.intacc.2022.101238>
- Intakhan. P., & Ussahawanitchakit. P. (2010). Impacts of related party transactions on earnings management of Thai listed companies. *Journal of International Business and Economics*, 10(1), 38–52.
- Jian, M., & Wong, T. J. (2010). Propping through related party transactions. *Review of Accounting Studies*, 15(1), 70–105. <https://doi.org/10.1007/s11142-009-9081-5>
- Lee. S., & Yoon. S. (2012). Income shifting using internal trading within business group. *Korean Journal of Taxation Research*, 29, 121–156.
- Lin. Y., & Li. X. (2022). Effective tax rate, related party transactions, and tax avoidance: Evidence from Chinese firms. *Asian Review of Accounting*, 30(4), 456–478. <https://doi.org/10.1108/ARA-2022-0051>
- Little. P., & Robin. A. (2002). Firm performance and governance through effective monitoring of related party transactions. *Journal of Accounting and Public Policy*, 21(6), 539–561. [https://doi.org/10.1016/S0278-4254\(02\)00077-2](https://doi.org/10.1016/S0278-4254(02)00077-2)
- Lopez-Gonzalez. E. (2021). The role of audit quality in detecting related party transactions in emerging markets. *Emerging Markets Review*, 47, 100768. <https://doi.org/10.1016/j.ememar.2021.100768>
- Martinez, A., & Mendes, A. (2021). The relationship between related party transactions and tax avoidance: Evidence from Brazil. *Journal of Accounting and Taxation*, 13(2), 45–58. <https://doi.org/10.5897/JAT2021.0457>
- Martinez. A., & Reis. J. (2023). The role of Big 4 audit firms in curbing tax avoidance through related party transactions: Evidence from Brazil. *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 13(1), 34–56. <https://doi.org/10.1108/JAEE-2022-0045>

- Namsaeng. P. (2017). Strategies of tax avoidance in listed companies in Thailand. *Asian Journal of Accounting Research*, 2(1), 45–65. <https://doi.org/10.1108/AJAR-07-2017-0020>
- Nguyen. T., & Tran. P. (2023). Audit quality and tax avoidance: The case of related party transactions in Vietnam. *Asian Journal of Business and Accounting*, 16(2), 89–110. <https://doi.org/10.22452/ajba.vol16no2.5>
- Peng. M. W., Wei. S. J., & Yang. Z. (2011). An institution-based view of large shareholders' expropriation and variation in governance practices across emerging economies. *Management and Organization Review*, 7(1), 57–80. <https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2010.00208.x>
- Phongpaiboon. N. (2020). Legal reform and tax compliance in Thailand: The case of multinational corporations. *International Journal of Law and Management*, 62(3), 361–378. <https://doi.org/10.1108/IJLMA-03-2020-0046>
- Pojanakit. P., & Suppasri. N. (2014). The impact of corporate governance on related party transactions: Evidence from Thailand. *Asian Journal of Business and Accounting*, 7(2), 45–76.
- Preuss. L. (2010). Tax avoidance and corporate social responsibility: You can't do both. or can you? *Corporate Governance: The international journal of business in society*, 10(4), 365–374. <https://doi.org/10.1108/14720701011069605>
- Richardson, G., Taylor, G., & Lanis, R. (2013). The impact of financial distress on corporate tax avoidance spanning the global financial crisis: Evidence from Australia. *Economic Modelling*, 31, 601–611. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2012.11.025>
- Ryngaert. M., & Thomas. S. (2012). Not all related party transactions (RPTs) are the same: Ex ante vs. ex post RPTs. *Journal of Accounting Research*, 50(3), 845–882. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2012.00438.x>
- Scholes. M. S., & Wolfson. M. A. (1992). *Taxes and business strategy: A planning approach*. Prentice Hall
- Slemrod. J. (2004). The economics of corporate tax selfishness. *National Tax Journal*, 57(4), 877–899. <https://doi.org/10.17310/ntj.2004.4.02>
- Smith. A., & Johnson. M. (2023). Related party transactions and tax avoidance: The role of expenses and cost management in US firms. *The Accounting Review*, 98(1), 45–68. <https://doi.org/10.2308/TAR-2022-0018>
- Taylor, G., & Richardson, G. (2013). Multinationality, tax havens, intangible assets, and transfer pricing aggressiveness: An empirical analysis. *Journal of International Accounting Research*, 12(1), 25–57. <https://doi.org/10.2308/jiar-50319>
- Tongkong. S. (2012). The relationship between audit committee effectiveness and financial reporting quality: Evidence from listed firms in Thailand. *Journal of Accounting and Finance*, 12(2), 74–89.
- Utama, S. (2015). Related party transactions and earnings management: The Indonesian evidence. *Asian Review of Accounting*, 23(2), 120–144. <https://doi.org/10.1108/ARA-02-2013-0018>

- Walfish. S. (2006). *A Review of Statistical Outlier Methods* [Electronic version]. Retrieved 2024. April 13. from <https://www.statisticaloutsourcingservices.com/Outlier2.pdf>
- Wang. L., & Li. X. (2020). Audit quality, corporate governance, and tax avoidance: Evidence from related party transactions in China. *China Journal of Accounting Research*, 13(4), 275–294. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2020.06.003>
- Wang. L., & Zhao. J. (2022). Mergers, acquisitions, and tax avoidance: The use of related party transactions in China. *China Journal of Accounting Research*, 15(2), 123–138. <https://doi.org/10.1016/j.cjar.2022.06.001>
- Williamson, O. E. (1979). Transaction-cost economics: The governance of contractual relations. *Journal of Law and Economics*, 22(2), 233–261. <https://doi.org/10.1086/466942>
- Wu. W. (2022). Related party transactions and tax avoidance in China's domestic enterprises: An empirical analysis. *Emerging Markets Finance and Trade*, 58(2), 469–483. <https://doi.org/10.1080/1540496X.2020.1790345>
- Yenbutra. K. (2014). Factors influencing corporate tax avoidance in Thailand. *Journal of Asian Business Studies*, 8(3), 191–213. <https://doi.org/10.1108/JABS-04-2014-0028>

